

ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ ή ΒΙΑ;

Οι δύο όψεις του αυτού νομίσματος

Το κείμενο αυτό αποβλέπει στο να αποσαφηνίσει τον όρο «ενσυναίσθηση» ο οποίος ακούγεται πολύ συχνά στις καθημερινές μας συζητήσεις, χωρίς πάντα να είναι ξεκάθαρο το περιεχόμενό του στον ομιλούντα ή/και στον συνομιλούντα μαζί του.

Ωστόσο είναι θετικότατο που ο όρος αυτός μπήκε στη ζωή μας, γιατί όπως υπονοείται από τον τίτλο του δημοσιεύματός μου και όπως θα έχω την ευκαιρία να αναλύσω παρακάτω, η ενσυναίσθηση είναι προς το παρόν ο μόνος τρόπος για να αντισταθούμε στη βία, που δυστυχώς τελικά έχει κατακλείσει την κοινωνία. Προσωπικά ήρθα σε επαφή με τον όρο αυτόν κατά τις σπουδές μου στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης στη Γερμανία.

Μελετώντας την Ερμηνευτική Θεωρία και τις θεωρητικές αναλύσεις τωνοπαδών της, έμαθα ότι οι φιλόσοφοι αυτοί, στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν βαθύτερα τη ζωή και τον κόσμο ανέπτυξαν ένα δικό τους σύστημα σκέψης. Στο σύστημα αυτό κυρίαρχη θέση είχε η ενσυναίσθηση, όπως την ονομάζουμε σήμερα.

Το ίδιο έπραξαν και οι θεολόγοι προκειμένου να ερμηνεύσουν καλύτερα την Αγία Γραφή και να συλλάβουν τα υψηλά της νοήματα, καθώς και οι φιλόλογοι για να μπορούν να κατανοούν βαθύτερα τα φιλολογικά τους κείμενα.

Δεν προτίθεται να κουράσω τους αναγνώστες με θεωρητικές λεπτομέρειες. Πάντως βασική αρχή της ερμηνευτικής θεωρίας είναι ότι στην ανάλυση των κειμένων (ή των φαινομένων) ο αναγνώστης δεν πρέπει να λάβει υπόψη του απλώς και μόνο το κείμενο· οφείλει να πηγαίνει πέρα από αυτό.

Οφείλει δηλαδή να μην μένει μόνο στις λέξεις, αλλά πέρα από αυτές, να μεταφέρεται στην ψυχολογική και τη συναισθηματική κατάσταση του συγγραφέα και μέσα από αυτήν να προσπαθήσει να συλλάβει όχι μόνο το περιεχόμενο των λέξεων, αλλά και να κατανοήσει το βαθύτερο νόημα του κειμένου, πράγμα όχι πάντα εύκολο.

Μιλούσαν για ταύτιση του αναγνώστη με τον συγγραφέα ή για να το πω με δικά τους λόγια, μιλούσαν για μεταφορά του «εγώ» στο «εσύ». Μόνο μετά από μια τέτοια ταύτιση του αναγνώστη με τον συγγραφέα θα μπορούσε ο πρώτος να εισχωρήσει στον εσωτερό κόσμο του δεύτερου και να καταλάβει το βαθύτερο νόημα που υφέρπει στις αράδες του κειμένου.

Ακριβώς αυτό επιδιώκομε σήμερα με την ενσυναίσθηση: Να μην βλέπομε στεγνά μόνο τις πράξεις και τα έργα κάθε ανθρώπου, αλλά να μεταφερθούμε στη θέση του, να επιδιώξομε δηλαδή να εισπηδήσομε στον δικό του εσωτερό κόσμο, να ταυτιστούμε μαζί του και μέσα από εκεί να κατανοήσομε τις πράξεις και τις συμπεριφορές του. Μόνο αν βιώσομε κι εμείς τα βιώματα του συνανθρώπου μας και νοιώσομε τα δικά του συναισθήματα, μόνο δηλαδή αν μεταφερθούμε στη θέση του και δούμε τον κόσμο μέσα από τα δικά του μάτια, τότε μόνο μπορούμε να μπούμε στο πετσί του και να κατανοήσομε πώς σκέφτεται και γιατί δρα με αυτόν τον τρόπο.

Και βέβαια δεν μπορούμε να απαιτήσομε ολόκληρη επιστημονική ανάλυση από τον κάθε απλό άνθρωπο, ζητούμε όμως την κατανόηση και την συμπάθειά του προς τον «πλησίον», για να χρησιμοποιήσω τον όρο της ορθοδοξίας.

Αυτό περίπου εννοούμε με την ενσυναίσθηση σήμερα. Και είναι γεγονός ότι το πολυσύνθετο αυτό ψυχολογικό και κοινωνικό φαινόμενο, έχει κερδίσει διεθνώς το επιστημονικό ενδιαφέρον και γίνεται αντικείμενο έρευνας από διάφορες επιστημονικές ειδικεύσεις. Το ίδιο και στην Ελλάδα. Ο όρος έχει εισαχθεί στις καθημερινές μας συζητήσεις και ταυτόχρονα δεν λείπουν οι μελέτες που προσπαθούν να αναλύσουν το θέμα από διάφορες όψεις. Και το ερώτημα είναι άραγε γιατί όλη αυτή η μεγάλη ανάγκη περί ενσυναίσθησης σήμερα; Πριν προχωρήσω σε μια κοινωνιολογική ανατομία του θέματος, οφείλω να επισημάνω ένα άλλο κοινωνικό φαινόμενο που ανθεί επίσης στις μέρες μας: Το φαινόμενο της βίας. Βία στα γήπεδα, βία στην οικογένεια, βία στα σχολεία, νεανική βία, παιδική βία και ξυλοδαρμοί νέων στις γειτονιές και τους δρόμους, bullying στα σχολεία.

Είναι προφανές ότι τα δύο αυτά φαινόμενα δεν συμπίπτουν τυχαία, ούτε και είναι αποκομμένα και ανεξάρτητα μεταξύ τους. Πρόκειται για δύο όψεις ενός και του αυτού νομίσματος. Οι αυξανόμενοι δείκτες της βίας και της εγκληματικότητας οδήγησαν στην ανάγκη να αναζητήσουμε την ενσυναίσθηση. Και το ερώτημα μετατίθεται και διατυπώνεται αλλιώς: Τι άλλαξε και για ποιους λόγους μας προέκυψε αυτή η σκληρή βία και μάλιστα στα τρυφερά παιδιά και στα άγουρα νιάτα;

Επισημαίνω λοιπόν ότι σε όλο το διάστημα που η κοινωνίες βασίζονταν στις ανθρωπιστικές αξίες, όσο παρέμεναν περισσότερο ανθρωποκεντρικές και λιγότερο προσανατολισμένες προς τις υλικές αξίες και το κέρδος η ενσυναίσθηση ήταν «αυτοφυής» στο περιβάλλον αυτό και δεν υπήρχε ανάγκη να αναζητηθούν ιδιαίτεροι τρόποι καλλιέργειας και προαγωγής της.

Από τη στιγμή όμως που σε κυρίαρχο ιδεώδες των κοινωνιών ανάγεται το κέρδος, ο ανταγωνισμός και το χρήμα, παρατηρείται η αποξένωση του ανθρώπου από τον άνθρωπο, ο ανταγωνισμός θριαμβεύει, η αλληλεγγύη εξαφανίζεται και ο «πλησίον» όπως χαρακτηρίζεται στην γλώσσα της εκκλησίας εκλείπει. Κι εδώ ανθεί η βία.

Και τώρα προσφεύγομε στην ενσυναίσθηση. Είναι το μόνο που μπορεί να βοηθήσει στην παρούσα περίπτωση.

Όμως και η ενσυναίσθηση δεν αποτελεί ριζική λύση. Ριζική αντιμετώπιση θα μπορούσε να συντελεστεί μόνο με έναν ριζικό αναπροσανατολισμό και στροφή των κοινωνιών προς τις ανθρωπιστικές αξίες και το ήθος. Κάποτε οι ανθρωπιστικές επιστήμες βρίσκονταν στην κορυφή του ενδιαφέροντος των υποψηφίων. Σήμερα η μείωση της ζήτησής τους διολισθαίνει διαρκώς προς τα κάτω. Η Πολιτεία δεν τους χρειάζεται παγκοσμίως, γιατί υπάρχει ένας καθολικός κοινωνικός προσανατολισμός προς την τεχνολογία, επειδή αυτή συνδέεται περισσότερο με την ανταγωνιστικότητα, την παραγωγή και το κέρδος.

Κάποτε στα σχολεία δεν λέγαμε ο ανταγωνισμός των μαθητών. Ανησυχούσαμε μήπως με αυτόν τον τρόπο καλλιεργήσουμε αρνητικές σχέσεις και συμπεριφορές μεταξύ των μαθητών. Για τον λόγο αυτό, όπως θα θυμούνται οι παλαιότεροι, χρησιμοποιούσαμε τον όρο «ευγενής άμιλλα». Σήμερα αυτό λέγεται κατά κόρον από τους ίδιους τους Υπουργούς Παιδείας, που υπερηφανεύονται γι' αυτό.

Ήρθε λοιπόν η στιγμή να βάλουμε περισσότερη ανθρωπιά και αγάπη στα σχολεία μας, γιατί μόνο έτσι μπορούμε να αναχαιτίσουμε τη βία. Όμως σήμερα μιλούμε για αποτελεσματικό σχολείο και εννοούμε εκείνο που οι μαθητές του πετυχαίνουν υψηλές επιδόσεις, στη γλώσσα στα μαθηματικά, όπως το πρόγραμμα ΡΙΖΑ, κλπ. Οι ψυχικές αρετές και άλλα χαρίσματα, ελάχιστα λαμβάνονται υπόψη. Η αλληλεγγύη, η συμπαράσταση στον συνάνθρωπο, η δικαιοσύνη, η ελευθερία και παρόμοιες αρετές ελάχιστα ενδιαφέρουν την κοινωνία και το σχολείο.

Εμπιστευθήκαμε τα κομπιούτερ. Αυτά τα κάνουν όλα πολύ πιο γρήγορα και με μεγαλύτερη ακρίβεια. Μα τα κομπιούτερ δεν έχουν ψυχή. Και χωρίς να το καταλαβαίνομε κάνουμε και τον

άνθρωπο χωρίς ψυχή. Καιρός να τα ξαναδούμε λοιπόν! Να ανακαλύψομε ξανά τις ανθρωπιστικές αξίες και να τις βάλουμε στη ζωή μας, γιατί αυτές αποτελούν τον ιστό του πολιτισμού μας, της ύπαρξής μας!

Πηγή: ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ 21ος ΑΙΩΝ σελ. 14 (Πέμπτη 12 Φεβρουαρίου 2026)

Ι.Ε.Πυργιωτάκης, Ομότιμος Καθηγητής -πρ. Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Κρήτης, Τακτικό μέλος της Εθνικής Εταιρείας των Ελλήνων Λογοτεχνών